Z
oktober 2003
2003-II

VERENIGING "DE BINNENVAART"

BINNENVAART IN OVERIJSSEL

Binnenvaart in Overijssel

door: Theo Zondag – Scheemda, juli 2003

In dit boekje wil ik aansluiten op de drie noordelijke provincies en ik wil iets in beeld proberen te brengen over de scheepvaart in de provincie Overijssel. De provincie Overijssel was en is nog steeds door zijn rivier, de Geldersche IJssel, de provincie die voor de scheepvaart een belangrijke verbinding vormde tussen de drie noordelijke provincies en het gebied van de Rijn en de Maas. In de jaren die ik nu in beeld tracht te brengen, was bijvoorbeeld Zwolle een belangrijke overslagplaats van goederen. Vooral bouw- en wegenbouwmaterialen. Deze goederen werden dan met rijnaken van de rivier naar Zwolle gevaren en werden daar overgeslagen in kleine schepen die ze verder brachten naar allerlei bestemmingen in het noorden. Ook werd er dikwijls vanuit een zandzuiger zand in kleine schepen geladen. Dit gebeurde door een drijvende kraan die iets boven de spoorbrug over de IJssel langszij van de zandzuiger lag. Naast de IJssel was ook het Zwartewater een vaarweg van betekenis. De Dedemsvaart vormde tot begin van de zestiger jaren een belangrijke verbinding tussen de Drentse veenkoloniën en het Zwartewater, dat weer toegang gaf tot het IJsselmeer. Toen de Dedemsvaart voor de scheepvaart werd gesloten, werd enkele jaren daarvoor het Overijsselsekanaal verbonden met de Zijtak van het Twentekanaal bij Almelo. Dit kanaal is tot nu toe een belangrijk scheepvaartkanaal van Almelo naar Coevorden. Dit kanaal was in beheer bij de MOK (Maatschappij Overijsselse Kanalen). Nu is het in beheer van de provincie Overijssel. De MOK had ook het kanaal Vroomshoop-Lemelerveld-Raalte-Deventer, en het kanaal Zwolle-Lemelerveld in haar beheer. Al deze kanalen zijn in de loop der jaren voor de scheepvaart gesloten. Het kanaal Deventer-Raalte is tot in de tachtiger jaren nog vrij intensief gebruikt voor de scheepvaart. Het kanaal was te bevaren voor schepen tot ongeveer 200 ton. Maar helaas, ook dit behoort tot het verleden, het kanaal is gesloten. Het kanaal naar Steenwijk is ook jarenlang een vrij druk bevaren kanaal geweest, maar doordat een groot deel van de aanvoer van veevoer is verplaatst naar Meppel, is ook de beroepsvaart sterk teruggelopen. Hiervoor in de plaats heeft de recreatievaart in Noordwest Overijssel een belangrijke en omvangrijke plaats ingenomen. Ook wij hebben tijdens onze beroepsvaartperiode veel gevaren in deze mooie provincie, maar doen dat nu met onze Hagenaar DE TIJD ZAL 'T LEREN.

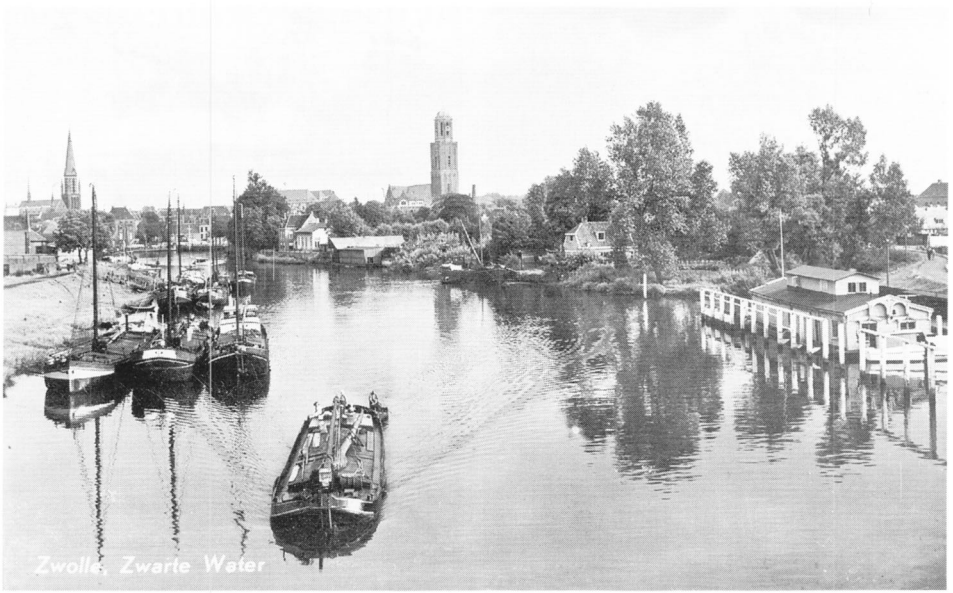

Zwolle, de hoofdstad van de provincie Overijssel. Deze foto is vanaf de brug over het Zwartewater genomen. Een geladen tjalkje met opduwer gaat in een gestaag tempo op zijn bestemming af. Zou het de Peperbus in zicht houden? De lege schepen aan de wal voorlopig wel, zij wachten op een reisje via de beurs.

Een kaart uit 1953 toont ons een fors formaat bolschip, afschuttend in de sluis van Deventer. Het heeft een zelflosinstallatie aan boord, maar zo te zien aan de lieren moet de mast nog met handkracht omhoog gedraaid worden.

De brug is hier duidelijk in beeld, maar mijn ogen zijn meer gericht op de Hasselteraak die hier nog volledig getuigd voor de wal ligt. Het is 1956, het schip zal in de toekomst wel in de "bruine vloot" worden opgenomen. Op het zetboord lees ik: ENTERPRISE - Zwolle.

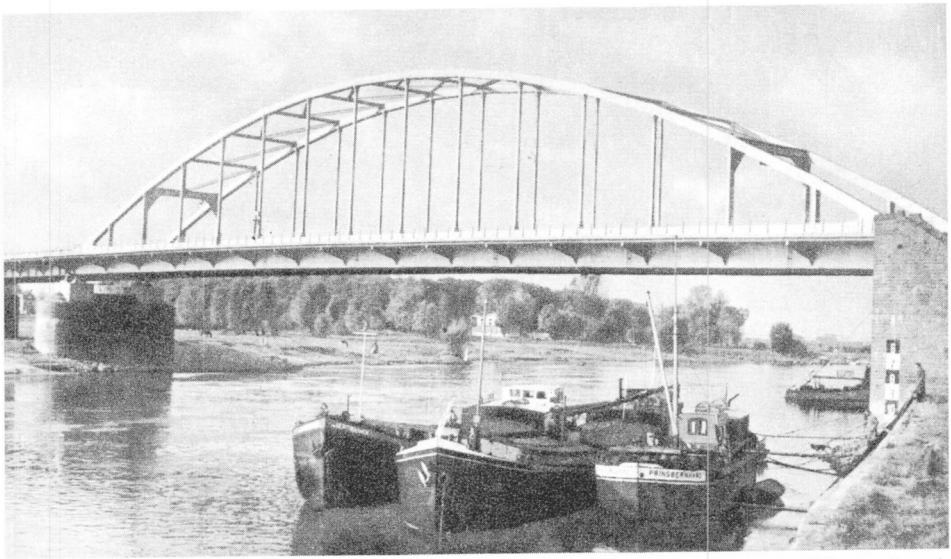

Het olieschip PRINS BERNHARD met langszij twee grindmannen. Het schip met zelflosser is volgens mijn weten schipper A. Oost uit Zwolle. Het friesemaatkastje buitenop is de VERTROUWEN van F. Slump, deze heeft lange tijd met grind naar Grafhorst gevaren.

De torenklok laat zien dat het vijf voor één is. Er is weinig leven op de kade. Dat doet vermoeden dat het zondag is. Er zijn twaalf schepen in beeld, het pontje niet meegeteld, wat er ook op wijst dat het een rustdag is. Zo te zien loopt er een stevige IJsselstroom.

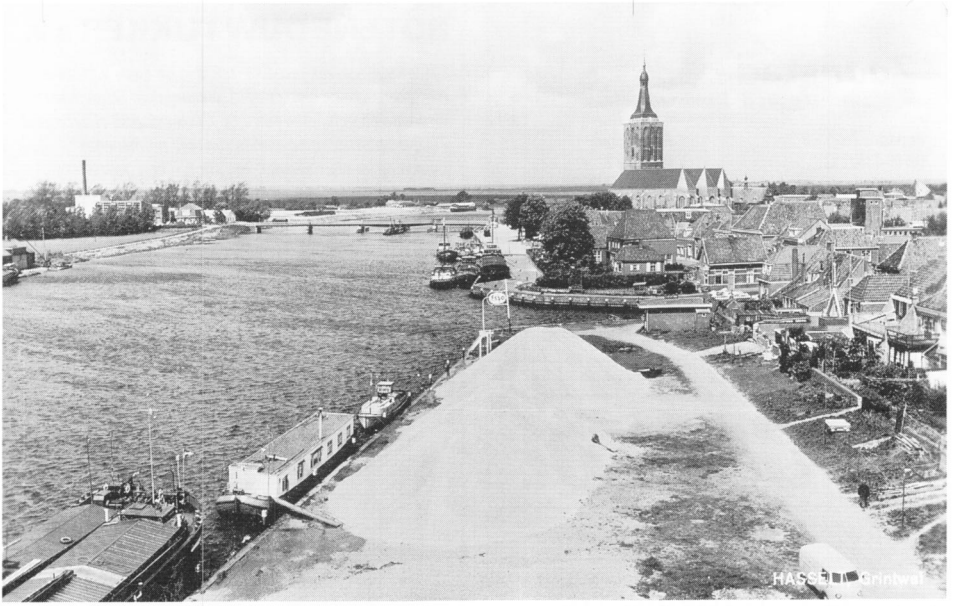

Hier is de oude draaibrug over het Zwartewater te Hasselt goed in beeld. Door een flauwe bocht lag de brug enigszins schuin over het water. Dit had tot gevolg, dat bij sterke afvoer van water van de Vecht er ook stroom liep in het Zwartewater. Schepen met een gering motorvermogen werden dan door de stroom iets naar de stadswal gedreven, waardoor ze nogal eens het stuurboord remmingswerk van de brug raakten. Recht op de voorgrond was de toegang tot de Dedemsvaart.

Een prachtig beeld van een geladen tjalk die hier met een gunstige wind onder vol zeil en fok de brug passeert. Dat noem ik nog eens vakmanschap. Naar de vleugel te zien staat er een stevige noordwestenwind.

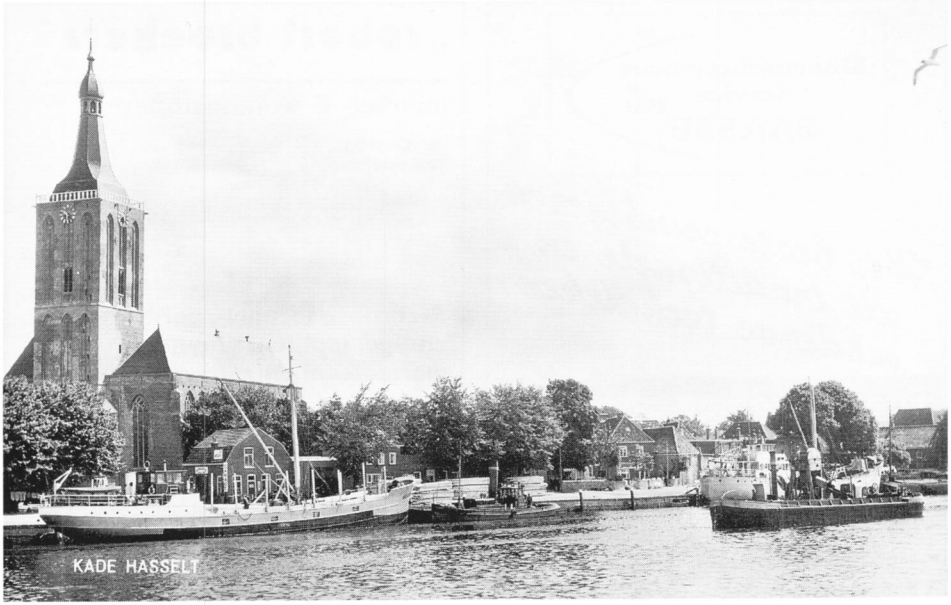

Een beeld van de kade van Hasselt, zoals we dat nu niet meer zullen zien. Het is 1968 als deze foto is genomen. In die tijd zag je nog regelmatig kleine coastertjes in de binnenwateren. Veel ook met hout beladen, zoals dit schip op de foto. De baggermolen zorgt ervoor dat het vaarwater op diepte blijft.

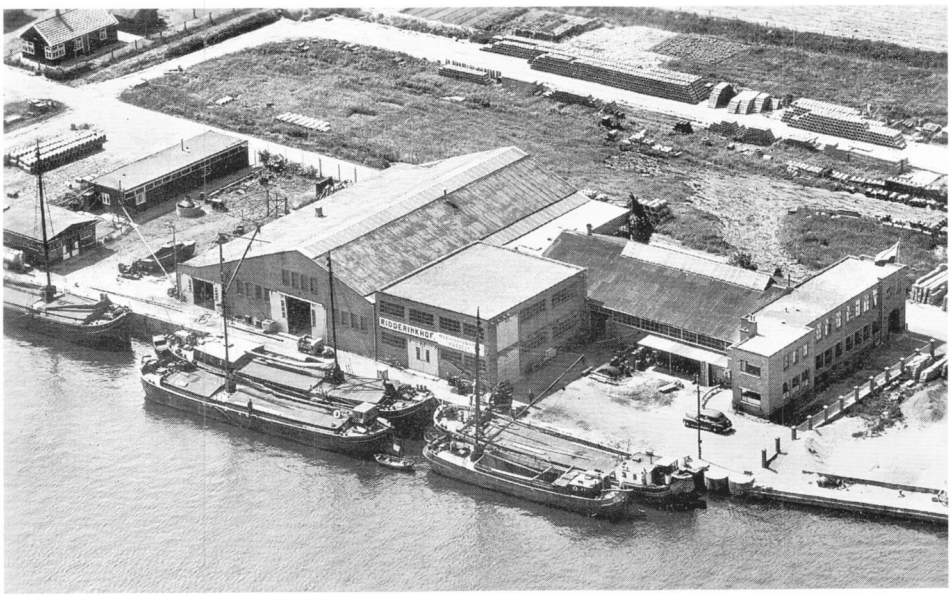

Machinefabriek Ridderinkhof was een begrip voor veel schippers. Vooral in de na-oorlogse jaren zijn hier veel zijschroef-installaties geplaatst en daarnaast ook zelflos-installaties. De aandrijving gebeurde veel door liggende motoren zoals Deutz of Blackstone.

Het is één en al bedrijvigheid aan de Handelskade in Zwartsluis. De foto heeft als poststempel 12 maart 1938. Dit geeft het plaatje ook wel aan, want we zien nog duidelijk de handkar in bedrijf. Het scheepje op de voorgrond doet me heel sterk denken aan dat van v/d Graaf uit Coevorden. Zie pagina 24 in het boekje Binnenvaart in Drenthe (maart 2003).

Het kleine tjalkje ligt veilig ingesloten tussen zijn grotere broers. Zij vormen een mooi beeld vanaf de sluis en voor scheepsbenodigdheden hadden ze de tagrijn in de buurt (Slurink). De parlevinker op de voorgrond wacht rustig op zijn nieuwe klant als die de sluis uitvaart. Op de kont van de klipper lezen we E. Zuiddam.

Een diepgeladen sleepschip ligt hier buiten op de zelflosser om zijn lading in de trechter af te leveren. Op deze manier gebeurde het ook dikwijls dat de zelflosser de lading oversloeg in kleine schepen met bestemmingen aan de kleine kanalen. *Foto: archief Harry de Groot*

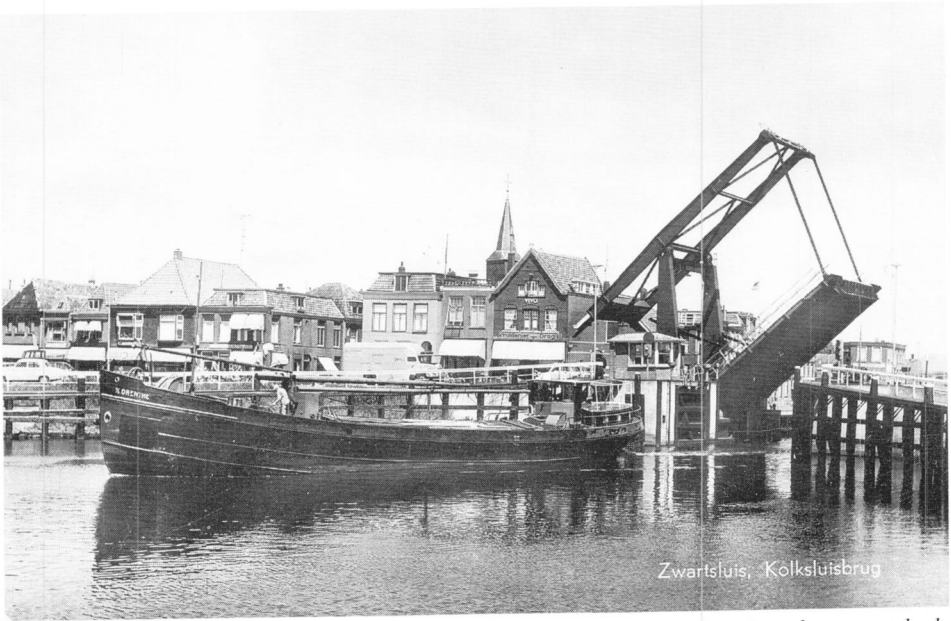

Het mvs DRENTHE verlaat de sluis en vaart verder naar zijn bestemming. Jarenlang vormde de sluis een verbinding tussen het Meppelerdiep en het Zwartewater. Toen moest er nog geschut worden. Rondom de sluis waren veel winkels gevestigd, waarvan door veel schippers gebruik werd gemaakt.

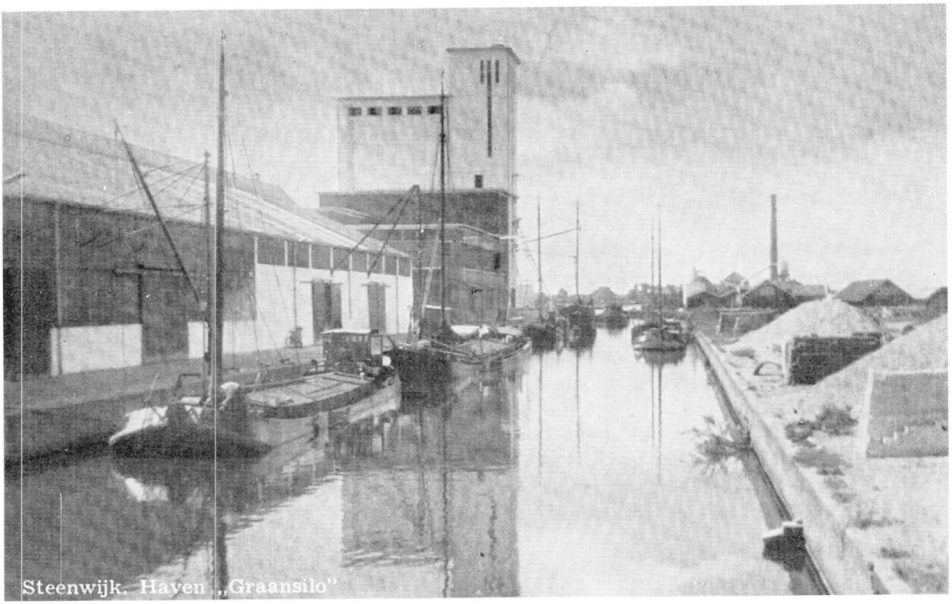

Veel bedrijvigheid in de haven van Steenwijk. Hier werden vooral veevoeders gelost, maar ook stenen en zand en grind werd per schip aangevoerd. Parallel aan deze haven liep het Steenwijkerdiep tot aan het centrum van Steenwijk. Aan het diep werd veel turf gelost. Maar ook kunstmest hebben wij hier wel gelost. Het klippertje heeft nog zijn zeil op de giek, maar daarnaast kan het ook gebruik maken van de opduwer. Let op de broekkap op de kachelpijp.

Zagen we op de vorige foto het begin van het Steenwijkerdiep, op deze foto zijn we aan het eind waar het uitmondt in de Wetering, nabij Muggenbeet. Voordat het kanaal Steenwijk-Ossenzijl en het kanaal Steenwijk-Beulakkerwiede was gegraven, was dit diep de vaarverbinding naar Blokzijl; dat lag toen nog aan de Zuiderzee.

Het is 1935 wanneer deze motortjalk met sleep vanaf het Giethoornsemeer de sluis nadert in Blokzijl. Aan de rookpluim te zien is het windstil. Vandaar dat de tjalkjes met gestreken mast een sleepje nemen. Het jongetje op de luiken heeft het schijnbaar koud, dus de handen maar diep in de "buutse".
Foto: archief Harry de Groot

Een stevige luxemotor voor de sluis in Blokzijl die een beurtdienst onderhield tussen Steenwijk en Rotterdam. Dit beeld uit 1963 is verleden tijd en de recreatievaart heeft hiervoor de plaats ingenomen. Voor de binnenvaart is Blokzijl niet zo'n belangrijke plaats geweest, veel meer voor de visserij.

Via de Kalenbergergracht kon men vanuit verschillende richtingen Ossenzijl bereiken. De ORVO, hier voor de kade in Ossenzijl, heeft vele ladingen uit het achter hem liggende gebied vervoerd. Deze werden veelal met punters uit de rietvelden gevaren.

De Grote Kolksluis te Zwartsluis vol met opduwers. Dit is geen foto uit vervlogen tijden, maar van 03-06-2000. Om de twee jaar vinden in Zwartsluis de "Nationale sleepbootdagen" plaats. Een evenement waar honderden sleepboten en tienduizenden bezoekers op afkomen. Ook de opduwers zijn dan in groten getale aanwezig. *Foto: Leo Schuitemaker*

Nogmaals Deventer met de Wilhelminabrug, maar nu in kleur. Links op de foto zien we de bakenmeester die aan het peilen is. *Foto: archief Leo Schuitemaker*

Het mvs HOLLANDIA passeert in de opvaart de Bovenkerk te Kampen. Over deze plaats is in maart 1998 de special "Hanzestad Kampen en de Binnenvaart" samengesteld.
Foto: archief Leo Schuitemaker

De kabelveerpont NWH 1 is zojuist vertrokken uit Genemuiden. De fietser wacht rustig de volgende pont af.
Foto: Leo Schuitemaker (03-06-2000)

De haven van Genemuiden toont ons een zeer fraai bolschip dat er bijzonder goed onderhouden uitziet. Daarachter een aakscheepje met een gedeelte van de turflast. Waarschijnlijk de vaste turfschipper van Genemuiden. Tot in de vijftiger jaren voeren de STAD GENEMUIDEN 1, 2 en 3 een beurt- en personendienst op Zwolle.

Vanaf het Kadoelermeer geeft de sluis de Voorst toegang tot de Noordoostpolder. Dit lege bolschip ligt te wachten om vanuit de polder zes meter omhoog geschut te worden tot het niveau van het Kadoelermeer.

De MARTINI, van schipper Van der Wolde, vaart hier vanuit richting de Voorst, diepgeladen met waarschijnlijk een lading kunstmest voor Emmeloord. Want als het op doorvaart was naar het IJsselmeer via Urk zouden de kleden wel over de luiken zijn getrokken.

Het poststempel vermeldt 1951, maar ook aan de omgeving is duidelijk te zien dat het in het begin van de polderbebouwing is. Op deze plaats zijn nu reeds een groot aantal woningen gebouwd. De Hasselteraak vertoont het beeld van "laat mij hier maar liggen nu hier geen zee meer is", het zeiltuig is opgeborgen.

Het is één en al rust bij de brug in Beerzerveld. Het beurtbootje heeft ook zijn dienst gedaan, want de eigenaar heeft de dienst met auto's voortgezet. Voorbij de brug ligt een schip kunstmest te lossen. Let op de hoog opgetrokken waslijn met de witte was.

De verlengde klipperaak WILBE van schipper B. Klein passeert hier de brug in Vriezenveen. Het is onderweg met een lading cement van Lixhe naar Coevorden. Het schip was eerder de HOOP OP ZEGEN van schipper Oosterhof, met domicilie IJmuiden.

Deze foto dateert uit 1961. Schipper van der Werf vaart hier richting Almelo. De bestemming is waarschijnlijk de grindmolen of naar de Ruhr voor een reisje slakken van de hoogovens. De autodiesel toont hier zijn kracht door het schroefwater vinnig achteruit te gooien.

Het is een drukte van belang in de haven van Almelo. Zo te zien is de turf nog volop in gebruik als brandstof. Typerend is dat de turfschepen met de kont naar de wal liggen. Anders moesten de bewoners over de deklast om aan de wal te komen en dat was lastig. Het is hier 1947.

De beurtmotor DISPONIBEL en de molen zijn hier nog duidelijk in beeld en zijn ook beide nog in bedrijf. Nu veertig jaar later is dat verleden tijd. Voor de scheepvaart is eind zestiger jaren de Dedemsvaart afgesloten. *Foto: archief Harry de Groot*

Als ik het goed lees, staat op de klik van het roer de naam Faken geschreven. Ergens aan de Dedemsvaart ligt het prachtig gelijnde tjalkje witte stenen te lossen. Dit gebeurt hier nog volledig met handkracht.

Een kaart uitgegeven in 1965, toont hier een schip met een enorme deklast turfstrooiselpakken. Jammer dat het schip zelf niet beter in beeld is, maar de sluis is aan het afschutten zodat het schip beneden de sluismuur zakt.

Een mooi plaatje gemaakt vanaf de kerktoren in De Krim. De PAM 28 passeert de brug en is onderweg naar Coevorden, alwaar het zijn lading stookolie aflevert bij de strokartonfabriek.

De brug zal geopend zijn, zodat de luxemotor ongehinderd door kan varen richting Coevorden. Twee dingen vallen op: ten eerste de nette uitstraling van het schip en ten tweede dat er nog haast geen auto op de weg is. Het is dan 1957.

Als we naar de beweging van het water kijken, krijg je de indruk dat het schip er nog behoorlijk de vaart in heeft. Het is te zien aan het zeil dat door de bebouwing aan de wal, de wind uit de zeilen wordt genomen. De vleugel staat strak aan de mast, dat wijst wel op een stevige bries.

Een beeld uit 1942 laat zien hoe een klipperaak met gestreken mast en bokkepoten de brug passeert. Het is te zien hoe het schip strak over bakboordkant door de brug vaart om zo de zijschroef buitenboord te kunnen houden. Zo'n doorvaart was alleen te doen door een ervaren kanaalschipper.

Aan het einde van het Twente-Rijnkanaal, is de haven van Enschede gesitueerd. Aan stuurboordzijde liggen de grind- en zandmannen te lossen. Veel werd er in de trechter gelost. Over de andere zijde waren het goederen van allerlei aard die in en uit het ruim werden geladen of gelost.

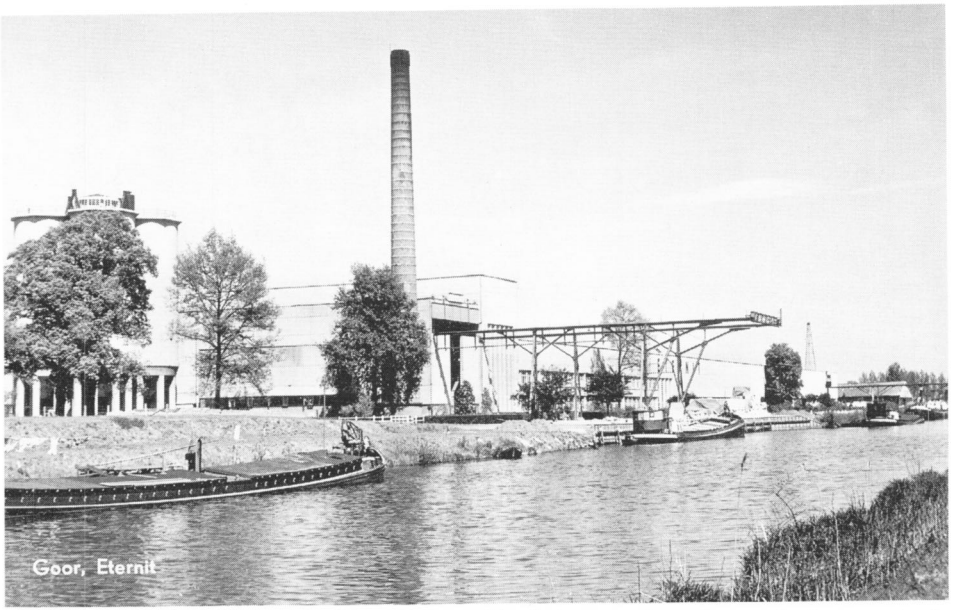

Bij de fabriek van Eternit in Goor waren er vooral in de jaren na de oorlog, veel scheepvaartactiviteiten. De aanvoer van losse cement vanaf de ENCI te Maastricht is lange tijd aangevoerd door de Jansenboten. Dit waren veel combinaties van een Jansenboot met sleepkastje op sleep.
Foto: archief Harry de Groot

De silo van de ABTB in Raalte stond midden in een gebied van veeboeren. Hierdoor was het ook een bedrijf dat heel veel kunstmest en veevoeders aanvoerde, zodat er dagelijks wel schepen lagen te lossen. Raalte was alleen bereikbaar met schepen tot ongeveer 200 ton. Helaas is ook dat voorbij, want het kanaal is nu voor de scheepvaart gesloten.

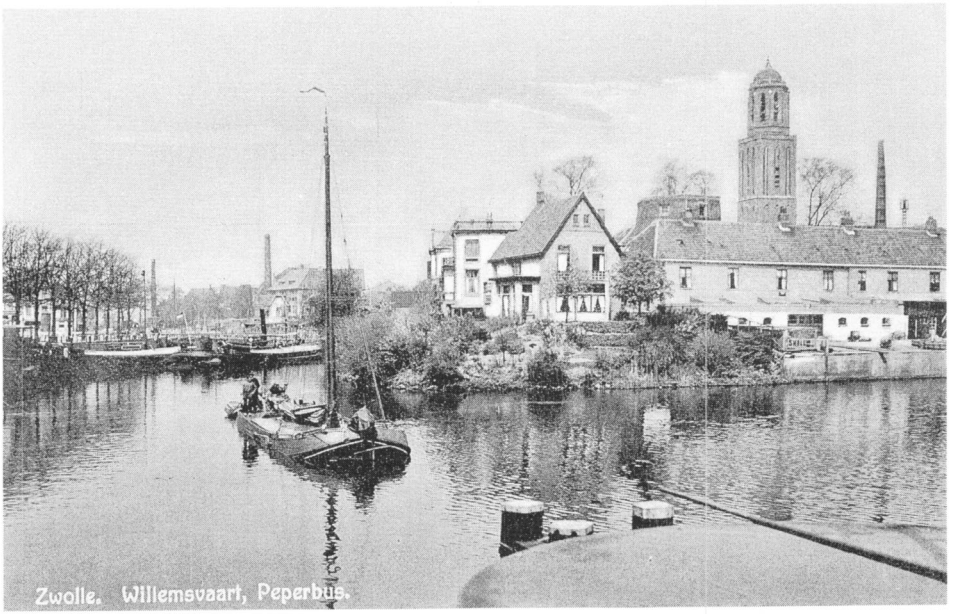

Op deze beide foto's is hetzelfde tjalkje in beeld. De afstand tussen de plaatsen van opname bedraagt niet meer dan 150 meter. Hoelang zal de schipper daar over geboomd hebben? De plaats waar het witte tjalkje is afgemeerd, werd het ooievaarsnestje genoemd, omdat de schippers die op gezinsuitbreiding lagen te wachten er vaak ligplaats namen. Dan waren ze dicht bij het ziekenhuis.

Op deze foto zien we nog volop bedrijvigheid in de beurtvaart. Er is schijnbaar nog wel aanbod van goederen voor deze schepen, want de twee voorste schepen zijn bijna tot de ijk geladen, terwijl de lege klipper op een lading ligt te wachten. Met de Z van Zwolle sluit ik de alfabetische serie specials af. Ik wens u veel leesplezier. Van A tot Z.